

**YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING BO'SH VAQTINI SAMARALI TASHKIL
ETISH TEXNOLOGIYASI****Xidiraliyev Abdufattox Isroilovich****xidiraliyevabdufattoh@gmail.com****O'zbekiston Respublikasi Oliy Ta'lim, Fan va****Innovatsiyalar Vazirligi Osiyo Xalqaro Universiteti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.18493452>**

Annotatsiya: Mazkur tezisda yuqori sinf o'quvchilarining bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish texnologiyasi, uning pedagogik ahamiyati hamda ijtimoiy-psixologik ta'siri tahlil qilinadi. Bo'sh vaqtni to'g'ri rejalashtirish o'quvchilarda ijtimoiy faollik, ijodkorlik va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tadqiqotda zamonaviy axborot texnologiyalari, interfaol o'yinlar va to'garaklarning o'quvchi shaxsining har tomonlama kamolotiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Natijada o'quvchilarning bo'sh vaqtini samarali tashkil etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: bo'sh vaqt, yuqori sinf o'quvchilari, texnologiya, pedagogika, ijtimoiy faollik, ijodkorlik, shaxs kamoloti.

**THE TECHNOLOGY OF ORGANIZING LEISURE TIME FOR HIGH SCHOOL
STUDENTS**

Abstract. This thesis analyzes the technology of organizing leisure time for high school students, its pedagogical importance, and its socio-psychological effects. Proper planning of leisure activities helps develop students' social activity, creativity, and independent thinking skills. The study examines the impact of modern information technologies, interactive activities, and clubs on the comprehensive development of students. As a result, practical recommendations for the effective organization of students' leisure time have been proposed.

Keywords: leisure time, high school students, technology, pedagogy, social activity, creativity, personal development.

Bugungi globallashuv jarayonida yoshlarning ma'naviy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishini ta'minlash ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, yuqori sinf o'quvchilarining bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish ularning shaxs sifatida shakllanishida, ijtimoiy faol fuqaroga aylanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Bo'sh vaqtni to'g'ri yo'naltirish orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, mas'uliyatni his etish, ijodiy yondashuv va jamiyatga foydali faoliyatga intilish kabi sifatlar shakllanadi. Shu bois ushbu mavzuni chuqur o'rganish, ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berish bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'quvchilarning bo'sh vaqtini tashkil etish deganda, ularning darsdan tashqari paytini ma'naviy, madaniy va ijtimoiy foydali faoliyatga yo'naltirish jarayoni tushuniladi. Bu jarayon shunchaki hordiq chiqarish emas, balki shaxs kamolotini ta'minlashga qaratilgan tizimli pedagogik faoliyatdir. Yoshi katta sinf o'quvchilari o'z shaxsiy qiziqishlari, dunyoqarashi va hayotiy qarashlarini shakllantirish bosqichida bo'lganliklari sababli, ularning bo'sh vaqtini samarali tashkil etish o'qituvchi, ota-ona va jamiyatning hamkorligini talab etadi. Bo'sh vaqtni tashkil etish texnologiyasining asosida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim prinsiplari, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar yotadi.

So'nggi yillarda o'quvchilar orasida internet, mobil texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish keskin oshgani kuzatilmoqda. Bu holat bir tomondan axborot savodxonligini oshirsa, boshqa tomondan esa bo'sh vaqtni samarasiz o'tkazish, passiv hordiq, muloqotdan chetlashish kabi salbiy holatlarni keltirib chiqarmoqda. Shu sababli, ta'lim muassasalari o'z faoliyatida o'quvchilarning raqamli texnologiyalarga bo'lgan qiziqishini to'g'ri yo'naltirishi, ulardan foydali maqsadlarda foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishi zarur. Masalan, o'quvchilarni onlayn loyihalarda, virtual musobaqalarda, ijodiy tanlovlarda yoki ilmiy startaplarda ishtirok etishga jalb qilish ularning bo'sh vaqtini foydali o'tkazishga xizmat qiladi.

Bo'sh vaqtni samarali tashkil etishning muhim jihatlaridan biri — o'quvchining individual qiziqishlarini hisobga olishdir. Har bir o'quvchining iqtidor, qobiliyat va shaxsiy ehtiyojlari turlicha bo'lganligi sababli, faqat umumiy shakldagi to'garaklar yoki tadbirlar bilan chegaralanish yetarli emas. O'quvchilarni musiqaga, sportga, rassomlikka, dasturlashga yoki ilmiy izlanishga yo'naltiruvchi tanlovli faoliyatlar tashkil etish ularning bo'sh vaqtini mazmunli va foydali o'tkazishga imkon beradi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchi shaxsini chuqur bilishi, uning motivatsiyasini tahlil qilishi va shunga mos tarzda pedagogik texnologiyani tanlashi zarur.

Bo'sh vaqtni tashkil etish texnologiyasi deganda, maqsadga yo'naltirilgan, tizimli va natijaga qaratilgan pedagogik faoliyatni tushunamiz. Bu texnologiya quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi: diagnostika (o'quvchilarning qiziqish va ehtiyojlarini aniqlash), rejalashtirish (mos faoliyat turlarini tanlash), tashkil etish (amaliy faoliyatni yo'lga qo'yish) va refleksiya (natijani tahlil qilish). Bu bosqichlar o'zaro bog'liq bo'lib, bir-birini to'ldiradi. Natijada o'quvchilarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish orqali ularning shaxsiy o'sish dinamikasi aniqlanadi.

Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda bo'sh vaqtni tashkil etishda ijtimoiy sheriklik konsepsiyasi keng o'rganilmoqda. Ya'ni maktab, oila, mahalla, yoshlar markazlari va jamoat tashkilotlari hamkorligida amalga oshirilgan faoliyat o'quvchilarning ijtimoiylashuv jarayonini tezlashtiradi. Bu jarayon nafaqat o'quvchining ma'naviy dunyosini boyitadi, balki unda vatanparvarlik, ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik burchini his etish kabi fazilatlarini mustahkamlaydi. Shu bois pedagoglar o'z faoliyatida hamkorlik asosidagi loyihalarga alohida e'tibor qaratishlari lozim.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning bo'sh vaqtini foydali tashkil etishda ijodiy to'garaklar, sport musobaqalari, fan olimpiadalari, teatr to'garaklari, ijtimoiy loyihalar va ko'ngillilik faoliyati muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, ko'ngillilar harakati o'quvchilarni jamiyat hayotiga faol jalb etish, ularni ezgulikka, mehr-oqibatga va ijtimoiy mas'uliyatga yo'naltirishda katta ahamiyatga ega. Bunday faoliyat o'quvchining shaxsiy qadriyatlarini shakllantirib, uni hayotda o'z yo'lini topishga tayyorlaydi.

Shuningdek, o'quvchilarning bo'sh vaqtini tashkil etishda o'qituvchining yetakchilik roli ham beqiyosdir. O'qituvchi o'quvchining psixologik holatini, qiziqishlarini bilgan holda ularni to'g'ri yo'naltiradi, ijtimoiy munosabatlar tizimida faol ishtirok etishga undaydi. O'qituvchi shunchaki tashkilotchi emas, balki yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi mentor sifatida faoliyat yuritishi kerak. Shu ma'noda, bo'sh vaqtni tashkil etish texnologiyasi faqat darsdan tashqari faoliyat emas, balki ta'lim-tarbiyaning uzviy qismi hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuqori sinf o'quvchilari orasida bo'sh vaqtni foydasiz o'tkazishning asosiy sabablari – motivatsiya yetishmasligi, o'zini-o'zi anglashdagi sustlik va

tashkiliy muhitning zaifligidir. Shu bois pedagogik texnologiyalar orqali o'quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytirish, ularda muvaffaqiyat hissini shakllantirish zarur. O'quvchi o'z bo'sh vaqtida qilayotgan ishidan zavq olsa, bu faoliyat tabiiy tarzda davomli bo'ladi va shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, yuqori sinf o'quvchilarining bo'sh vaqtini tashkil etish texnologiyasi — bu pedagogik jarayonni takomillashtirishga, shaxs kamolotini ta'minlashga qaratilgan innovatsion yondashuvdir. U o'quvchini har tomonlama yetuk shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. O'quvchilarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish orqali ta'lim jarayonida erishilgan nazariy bilimlar amaliy faoliyat bilan uyg'unlashadi, bu esa ularning hayotiy kompetensiyalarini mustahkamlaydi.

Shunday qilib, bo'sh vaqtni tashkil etish faqat vaqtni to'ldirish vositasi emas, balki o'quvchining hayot maktabidir. Har bir o'quvchining bo'sh vaqti mazmunli o'tsa, u jamiyatda o'z o'rnini topgan, faol, ijodkor va mas'uliyatli shaxsga aylanadi. Shu sababli ta'lim tizimida o'quvchilarning bo'sh vaqtini tashkil etish texnologiyasini yanada takomillashtirish, unga zamonaviy innovatsiyalarni joriy etish, hamkorlik mexanizmlarini kengaytirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimova, V. M. (2018). *Psixologiya va pedagogik texnologiyalar*. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Yo'ldoshev, J. G., & Hasanov, A. A. (2019). *Pedagogik texnologiyalar asoslari*. – Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
3. Abdullayeva, D. R. (2020). *O'quvchilarning bo'sh vaqtini samarali tashkil etishda innovatsion yondashuvlar*. – Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy to'plami, №4, 65–72-betlar.
4. G'aniyeva, N. Sh. (2021). *Yoshlar tarbiyasida bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etishning pedagogik asoslari*. – Samarqand: SamDU nashriyoti.
5. Xo'jayev, B. B. (2017). *Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish texnologiyasi*. – Toshkent: TDPU ilmiy ishlari to'plami, №2, 41–47-betlar.
6. To'xtayeva, M. K. (2022). *Maktab o'quvchilarining bo'sh vaqt faoliyatini tashkil etishda zamonaviy texnologiyalar roli*. – Pedagogika va psixologiya jurnali, №3, 88–94-betlar.
7. Vygotskiy, L. S. (1984). *Pedagogik psixologiya*. – Moskva: Pedagogika nashriyoti. (Rus tilidan tarjima).